

JAPANS "SJÄL":

DEN SISTE GENERALEN

I FRÅGA OM systematiskt pine och dödande av hela folkgrupper intog tyskarna under andra världskriget en särställning; ryssarna gjorde det i oorganiserad våldtäkt och plundring. Många och samstämmiga vittnesbörd tyder på att den japanska militären uppträdde med en hårdhet och brutalitet som knappast hade något motstycke inom andra arméer. Delvis berodde väl detta helt enkelt därpå att de japanska ockupationstrupperna i stor utsträckning fick sköta uppgifter som i andra diktaturstater var den hemliga polisens eller de politiska specialförbandens sak; de fick prygla, tortera och avrätta. Men särskilt grymheter mot krigsfångar, betygad av otaliga offer och vittnen, har ansetts bevisa en särpräglad sinnesart hos japansk militär eller hos det japanska folket över huvud.

Ruth Benedict söker i "Krysantemen och svärdet" förklara förhållandet genom en av sina mest sinnrika konstruktioner. Att bli krigsfånge, att låta sig tagas till fånga är, skriver hon, enligt japansk moral så förnedrande att fångarna kan behandlas utan all hänsyn, som fördärvade och fördömda människor. På samma sätt förklaras att tillfångatagna japaner ofta motståndslöst lämnade uppgifter om militära dispositioner: de hade som fångar definitivt "förlorat ansiktet", och att begå förräderi innebar därför inget stegring av deras moraliska elände. Dessa teser har upptagits av en rad andra författare och förkunnas inte sällan som av vetenskapen fastslagna sanningar.

Vid många samtal med japaner — civila med erfarenhet från kriget, militärer i skilda grader — blir jag förvånad över att dessa problem kan diskuteras så öppet och lidelsefritt; endast vid ett par tillfällen får jag, av officerare i aktiv tjänst, undvikande och överklätande svar. Jag blir emellertid övertygad om att frågan inte kan lösas, genom ett elegant grepp av Ruth Benedicts typ, även om något kan ligga i den ovan refererade tolkningen. De flesta erkänner de militära grymheterna under kriget. Men de gör väsentliga reservationer och kommentarer. Under tidigare krig har liknande anklagelser inte framställts. Då stormaktstrupper år 1900 kvävde boxarupproret, intog Peking och plundrade vinterpa-

Under åren närmast efter kapitulationen avrättades omkring 700 japanska krigsförbrytare i det egentliga Japan och de under kriget ockuperade områdena. Ovan två generaler som efter att ha dömts som krigsförbrytare vid en rättegång i Shanghai förs till avrättningsplatsen bärande sina "syndaregister".

som jag erhöi inom den nuvarande japanska generalstabem.

Man betonar också skillnaden mellan andra världskriget och tidigare krig. För femtio år sedan var japanerna angelägna att uppträda västerländskt, att skaffa sig prestige genom att följa de internationella reglerna, och de krig de förde hade begränsade syften. Under det senaste kriget däremot satte de allt på spel i kampen mot det Västerland som de härskande lärorna förklarar vara förvekligt och dömt till undergång i kampen mot mera hårdföra nationer. Denna herrefolkskänsla födde grymhet, allra helst som den var osäker och själva verket stod mindervärdeskänslan nära; samma följd hade den besvikelse och förtvivlan som inträdde då framgången, efter all propaganda och alla segerlöften, snabbt förbyttes i nederlag.

Et samtal med två pensionerade generaler blir det bestående minnet av mina försök att få en uppfattning om japansk militärmoral. Den ene av herrarna är vänlig nog att introducera mig för sin äldre och mera berömda kollega: arméchef i Kina under flera år, sedan militärbefälhavare i en av det segrande Japans största besättningar, därefter som de flesta av sina kamrater en tid i fängelse som krigsförbrytare. Vi tas emot med utsökt artighet i det "västerländska" rummet i en liten förstadsvilla. Den "store" generalen är en sjuttiårig man med ett av dessa runda, snaggade, liksom polerade huvuden som ger ett intryck av kraft, säkerhet, hederlighet och hårdhet; hustrun, älsklig i sin tysta undergivenhet, proppar under två timmar i oss kaffe, grönt och svart te, sötsaker och frukt — i Japan är det ännu mera nödvändigt än hos oss att oavbrutet bjuda en gäst på förtäring. Generalen, som tydligen är road av att få prata ut, talar energiskt och såvitt jag förstår uppriktigt, under instämmande av sin yngre kamrat.

Behandlingen av krigsfångarna?

— Det har berättats mycket överdrivet om den saken. Klagomålen i fråga om mat och logi är i regel oriktiga; i varje fall hade vårt folk det inte bättre, men de var mera vana vid umbäranden. Miss-handel, ja, nog förekom det. Särskilt en del yngre officerare, liksom underbefäl och soldater, slog gärna till. Vi var berusade av segrar och erövringar, ni måste komma ihåg hur mycket vi vann på några få år. Och vidare — här flammade det till i ögonen — engelsmän och amerikaner verkade alltid överlägsna, även då de var fångar och deras käror besegrade. Det var den överlägsenheten vi inte tålde, vi hade alltid märkt den eller annat den, och nu då vi segrade stod vi inte ut med den. Jag skall erkänna att vi befälhavare fick order från Tokyo att bestraffa sådana fasoner, och det är inte svårt att begripa hur en sådan order utnyttjades av dem som närmast hade med fångar och besegrade att göra.

Ligger det något i Ruth Benedicts teori (den är okänd för generalerna, men jag söker förklara den)? — Ja, en del riktigt är det

kanske i den. Vi har alltid ansett det vara en skam att bli krigsfånge, och många begick självmord hellre än att bli tagna till fånga. Därför blev också mycket få japaner krigsfångar förrän kapitulation beordrades. Men att de japanska fångarna i vissa fall talade om för mycket för fienden berodde nog mera på deras godtrogenhet och på att de var vana att lyda sitt befäl — och då de togs till fånga kom de ju under fiendligt befäl. Dessutom kan man anta att de få som lät sig tas till fånga var intellektuellt och moraliskt undermåliga.

Var uppfostran i er armé hård, förekom det att ni klädde soldaterna? — Ni har nog också på den punkten hört överdrivna berättelser. Men naturligtvis klippte vi till ibland. Järn och stål måste raffineras genom eld; goda soldater formas på samma sätt, genom träning och hårdning. Litet smörj tog inte vårt folk illa upp, lika litet som barn blir förbittrade över en välförtjänt äga; de föredrog ett kok stryk framför arrest. Någon gång för omkring trettio år sedan — generalen tänker tydligen på den "demokratiska" tiden — kom det order om att kroppsstraff måste undvikas och hela utbildningen bli mera "humanitär", som det hette. Men det gick inte alls, med mjäkighet gör man inte goda soldater, och de där föreskrifterna avskaffades efter några år.

Fanns en bestämd social skillnad mellan officerskår och soldater? — Nej, inte alls. I min ungdom var det i viss mån så. Längre fram var de flesta officerare bondsöner eller kom från andra enkla familjer. Aristokraterna och de förmögna passade inte till militärer; vi brukade skämta om att de jämt gick och tittade på sina armbandsklockor för att räkna efter tiden till lunch eller middag. Visserligen var vår armé från början uppbyggd efter tyskt mönster — liksom flottan efter engelskt. Men ni skall inte tro att snobberi, paradexercis och fantasiuniformer fanns hos oss som hos preussarna. Vi officerare var socialt jämställda med soldaterna och vi kände oss alla som kamrater. Till och med i de kejserliga gardena försvann all privilegiering av de högre stånden. Den japanska armén var fattig och anspråkslös, liksom det japanska folket, det var därför den var så bra. (Enligt alla uppgifter var generalens sociala karaktäristik överdriven men innehöll en kärna av sanning; officerarna kom i regel från tjänstemanna- eller mera välställda jordbrukarfamiljer; själv tillhörde generalen, som jag senare fick veta, en gammal samurajfamilj.)

Under samtalets gång blir den gamle generalen alltmer talför och lidelsefull. Inte så att han blir irriterad av mina frågor, men han vill förklara allt, försvara allt; han lever sig tillbaka i sin älskade armé, som han betraktar som ett förfört mästerverk. Då jag reser mig för att gå frågar han genom tolken om jag inte vill stanna och höra mer om armén; jag har förvandlats från intervjuare till publik, och han är ovan vid och tacksam för en publik. En sista replik ger han

mig: Vi har här talat om nederlag och kapitulation. Glöm inte att ordern om kapitulation kom från Tokyo; de kejserliga arméerna var överallt obesegrade. Det är, i förmildrad upplaga, de tyska generalernas och Hitlers dolkstötslegend efter första världskriget, och jag frågar mig om även denna legend skall bli en stor paroll i framtidens propaganda.

Ja, det var en riktig general, säger jag till min tolk då vi reser tillbaka. Den siste generalen, svarar den historiska damen.

HERBERT TINGSTEN

I Herbert Tingstens Japanserie på kultursidan har förut publicerats dels tre historiska artiklar (7, 9 och 12 juni), dels fem artiklar om Japans "själ" (17, 19, 22, 26 och 28 juni).

Jatset anses japanerna ha burit sig anständigt åt i jämförelse med européerna (vid avsändandet av det tyska förbandet uppmanade kejsar Vilhelm soldaterna att uppträda så att tyskarna skulle bli lika fruktade som förut hunnerna — därav smådeordet hunner om tyskarna); de ryssar som togs till fånga 1904—1905 blev behandlade på ordinarie sätt. Grymheterna under andra världskriget gällde främst kineser och europeer samt de ockuperade folk där en stark motståndsrörelse framträdde; tyskarna i Polen uppträdde säkert mera omänskligt än japanerna gjorde till och med på Filippinerna. Medan vissa befälhavare uppmanade till hårdhet, sökte andra, då det var ont om livsmedel, att tillgodose fångarnas behov likaväl som de egna soldaternas. Generaliseringar om japansk karaktär, moral och uppfostran ger inte mycket, det är nästan alla ense om.

Mina sagesmän framkastar tillika skilda hypoteser, som kan göra grymheterna förståeliga. Inom den japanska armén har den disciplinära uppfostran av gammalt varit hård och rå. Att en officer eller underofficer givit en menig en örfil har ansetts vara helt i sin ordning, och även prygel har ofta förekommit; det har rent av ansetts tillåtligt för en överordnad officer att slå till en yngre kollega. Jag får höra nästan otroliga historier, t ex hur soldater som kommer för sent till en uppställning får befallning att slåss med varandra och att slåss tills en av dem är halvt medvetslös. Om sådant varit brukligt japaner emellan bör man inte, det är slutsatsen, förväna sig över att fientliga krigsfångar ibland blev brutalt hanterade. Kanske var de militära sederna särskilt grova under senare tid, sågs det; medan tidigare officerarna till stor del kom från läga adeln och de högre socialgrupperna, rekryterades de efter hand mer och mer från bönderna och den lägre medelklassen, och förhållandet mellan befäl och soldater blev i samband därmed på en gång kamratligt och hänsynslöst. Att en dylik social förändring under årtiondena före kriget gånge rum i officerskårens sammansättning framgår av uppgifter

Jun 9 kl. 10 kl.
2 kl. 4 m. 1a
Sia 2b